

59908

[Dokument iz "Nove" 1864]

59908

TRI DNI V ZAGREBU.

Spisal Dr. Ž.

Zagreb

J. Urbanec

Poznaš li, ljubi čitatelj, kraljevi Zagreb? stolno mesto hrvatske zemlje, trojedine kraljevine? Ako ga ne poznaš, svetujem Ti, da se brzo podaš k našim sosednim bratom, posebno sedaj, ko je še izložba onda. Ne bode Ti žal; poplačan Ti bode obilno trud potovanja. Naj Ti povem, kar sem sam izkusil. Al to Ti rečem: urno na noge, kajti prve dni prihodnjega meseca je konec razstavi.

V prijetni rakovski okolici bivajoč sem odrinil po kopnem, kake poltretje ure se peljaje po novi okrajni cesti poleg potoka „Mirna“ na sevniški brod. Prepe-ljavši se čez mogočno, na obeh obalih z zelenimi gorami zarobljeno Savo, se podam v prijazno Sevnico. Ker vozovlak pridrdra le-sèm še le o peti uri popoldne, sem imel dokaj časa pregledati vse posebnosti prebivališča kakih 3000 marljivih slovenskih ljudi. Koj od broda peljá dobra cesta v trg. Vélíka ulica njegova je široka; hiše na obeh stranéh so čedne, po zadnjem strahovitem požaru vse z opekami krite. V sredi trga, na podnožji grajskega holma se ponosno v zrak dviguje stolp župne cerkve, ktera je nedavno jako lepo v čistem bizantinskem skladu vsa nova sezidana bila. Navdaja te sveti mir, ko stopivši v Božji hram ne slišiš družega nego odmevajoči jek svojih korakov, in ko zagledaš vélíki oltar brez vsega nepotrebnege kinča, Te veličanstvo tega pogleda s sveto grozo prešine. Cerkvena ladja je razdeljena po močnih, široko se razpenjajoči obok podpirajočih stebrih v tri dele in ima samo dva stranska oltarja. Cerkvena okna so z okusnimi

steklenimi slikarijami ozaljšane, in jako povzdigujejo cerkveno lepoto. Sploh bi bilo želeti, da bi take okna se napravljale vsem cerkvam, kajti gotovo je, da zelo množijo cerkveni kinč. Orgle so lepe in cerkvi primerne velikosti; neki jako lepo pojó. Klopi so iz trdega lesa prav okusno rezane, in vsaki sedež ima napisano imé svojega lastnika. Na stenah visí okusno naslikani križev pot s slovenskimi napisi. Tik župne cerkve vzdiguje se na strmem holmu starodavni sevniški grad, nekđaj sezidan od slovenskih žuljev v brambo zoper neštevilne napade krvolokih Turčinov, a sedaj lastnina nekega Nemca in mirnemu poslu poljedelstva in vinoreje posvečen. Tako zginujejo malo po malo domači grajščaki na slovenski zemlji. Čas hití in kmali bo hlaŕon od Zidanega mosta prisópel; tedaj urno na holm. Svetujem Ti, predragi čitatelj, ako v Sevnico prideš in Ti čas dopušča, da se ne vstrašiš strmega griča, ampak se podaš gradú ogleđovat. Grajski oskrbnik gosp. S., rojak naš in vrli domorodec, razkazal Ti bode z veseljem znamenitosti starega grada, v katerem ima sedaj okrajna sevniška gosposka svoj sedež. Angleški perivoj (park) obđaja na tri strani grad, in njegove senčnate šetališča so prebivališča slavčekov in mnogo družih milo-žuborečih tic. Razgled, ktereĝa vži-vaš iz vrtnega paviljona na krasno kranjsko in štajarsko zemljo, je v resnici čaroben in obilo Ti poplača trud potovanja za strmo pot. Pri nogah imaš dereče, v daljavi se zgubljaóe sinje valove šumeče Save. Ker si že v gradu, ne zamudi tudi pogledati grajske kleti, visoke in obokane kakor cerkev (v Lutrovih časih so neki imeli protestanti tú svoje zbirališče) in napolnjene z velikanskimi posodami, polnimi žlahne kapljice.

Sedaj pa, ljubi čitatelj, je čas, da se podava na kolodvor, kajti ura je udarila ravnokar pol petih, in ker vlak nikogar ne čaka, treba, da se podvizava. Majhni kolodvor je precej dalječ od trĝa; napise ima nemške in slovenske. Med uradniki hrvatske železnice najdeš pogostoma Slovence; tudi tukaj sem vrlega sina svoje domovine našel. Pa komaj se ž njim enmalo razgovarjam, treba je bilo v voz in hajd z naglostjo sapino proti kraljevemu Zagrebu memo Reihenberga, Vidma (nasproti je Krško mesto poleg Save raztreseno), Brežic (kteri trg se pa ne vidi, ker ga neki grič očém prikriva) in Zaprešič. Od Zidanega mosta do Zagreba je

630052816

postajna daljava med Brežicami in Zaprešico najdaljša. Konduktêr nam je imena postaj v nemškem in hrvatskem jeziku naznanjal in sploh gladko hrvaščino govoril, kar domoljubnemu srcu dobro dé, pa je vrh tega tudi živa potreba, ktere pa vodniki na železnici od Maribora do Trsta popolnoma prezirajo, ne misleči na to, da se človeku, ki je neznan v istem kraju, pa tudi nemških krajinah imen ne zná, lahko sitna pomota naključí; recimo, da kdo, ki nikdar ni bil v teh krajih, iz okolice celjske potuje v Borovnico, pa konduktêr le kričí „Station Franzdorf“, — kaj hoče revež početi, ako ga vodnik s svojim „Franzdorfom“ ni spravil z voza? Da se tedaj tudi postaje kličejo na slovenski zemlji s svojim pravim domačim imenom, ni tedaj zahtevanje prenapeto národno, marveč je ukaz potrebe. Naj bi sl. vodstvo južne železnice to veliko napako kmali odvrnilo!

Bolj ko se vlak bliža hrvaški meji, temveč zapazi oko Kranjca razloček v obdelovanji polja, kajti ajda redkeja prihaja, kuruza pa se mogočno širi. Ko vlak, zapustivši slovensko zemljo po ameriškem železnem mostu nove oblike, čez reko Sotlo drvivši se prestopi na zemljo trojedine kraljevine, je tudi, kakor bi odrezal, obleka seljakov (kmetov) drugačna. Platnene gače, enaka srajca in okrogli klobuk z jako širokimi kraji je cela oprava hrvatskega kmeta, — zeló praktična za težavne poljske dela v tamošnji silni vročini. Noge so ali bose ali pa tiče v mehkih, nobenega vtiska ne prizadevajočih opankah. Tù se tudi že pričenjajo one velike zemljišča bogatih hrvatskih plemenitašev, kateri pri nas niti poznamo niti jih želimo, kajti naša zemlja je premajhna in pregorata, da bi bile take orjaške zemljišča mogoče; tudi v obziru marljivega obdelovanja ne bi želeli tacih velikih posestev. — Vidil sem prvi-krat, na eni sami njivi nekega hrvatskega vélikega posestnika po 12 do 16 plugov mastno zemljo oraje se gibati; pri vsakem plugu sta bila po 2 vola vprežena. V resnici jako zanimiv pogled, posebno nam Sloven-
cem, ki smo vajeni orati vsak le z enim plugom, k večemu z dvema.

Od postaje Zaprešič proti Zagrebu prihajajo vasi, gradovi in poletne kočé gosteje, — znamenje, da je glavno mesto blizo. In res zapazim kmali v večernem mraku v nebo moleči stolp stolne cerkve sv. Štefana in mnogo

hiš zgoranjega mesta, lesketajočih se v zadnjih žarkih zahajajočega solnca. Žvižgaje nas hlapon čez malo časa potem pripelje v kolodvor; konduktêr zakriči „Zagreb“ in vozovlak se ustavi tik osobne lope. Ker pa je zagrebški kolodvor dalječ od mesta sezidan, menda zato, ker tukaj dela železnica hud ovinek proti savskemu mostu, Ti svetujem, ljubi čitatelj, da najameš fiakarja, kajti peš imaš kake debele četrt ure hodá v mesto, ali pa da sedeš v kak „omnibus“, kateri so posebno elegantni, in ktere lastniki velikih gostivnic, na priliko „svratište Prukner“, „svratište pri jagnjetu“ in še drugi na kolodvor pošiljajo, da jim popotne goste dovažajo. Tedaj odpravim brez dolzega pomislika v kratkem vse nadležne vprašanja „schoffens fiaker“ s tem, da tiho v omnibus „sovratište Prukner“ sedem. Kmali nas v „spodnjo Ilico“ pripelje. Dospévši v mesto so plinove svetilnice že deloma gorele, deloma pa so jih prižigali, tedaj je bilo prepozno še danes mesto ogledati. Podal sem se tedaj k počitku.

Drugi dan stopivši na ulico „spodnjo Ilico“, vidim, da je bilo že vse živo; dohajajoči vozovi seljaški in drugi so drdrali po makadamizani cesti proti Jelačićevemu trgu in mnogi seljaki obojega spola so nesli v lični narodni obleki poljske pridelke na prodaj. Mestni vozovi z belo pobarvanimi sodi so marljivo ulice škropili, in tako brž na tešč nadležni prah zatrli, kterege je na makadamizanih cestah posebno obilno. Dospévši na véliki pravilno štirivoglati trg Jelačića bana, se podam v „národno kavano“ na mali zajterk. Tudi tukaj moral sem slišati tisti znani „boš šofens“, dasiravno imel sem národno surko in nisem bil od nog do glave razločiti od Hrvata; še le ko sem strežeta nekako srpo pogledal, me po hrvatski pita: što zahtevate, gospodine? — Koj po zajtrku se podam v krasno, v čistem gotičnem skladu sezidano častitljivo stolno cerkev sv. Štefana, nekoliko korakov od Jelačićevega trga. Obdana je cerkev s prav štirivoglato trdnjavo; vidi se ji, da biškop zagrebški se je nekđaj mogel braniti zunanjim in tudi, ako je bilo treba, notranjim neprijatlom. Posebno važnost imela je ta duhovna trdnjava zoper napade krutega sovražnika, prokletega turka; ona bila je pribežališče nesrečnim meščanom spodnjega grada (mesta), ako je turčin vzemši ga, bežeče kristjane pred saboj drvil. — Nepopisljivi občutki so me navdajali, ko sem, stopivši

skoz stare imenitne bronaste vrata, notranjo krasoto veličastnega Božjega hrama ugledal. Zamišljeno sem gledal vse te marmorne podobe, križe, stebre, krasne stare slikarije, bogate rezarije in sto družih reči, ktere ako bi jih hotel do pičice našteti in popisati, same bi potrebovale cele knjige. Zadostilo bo menda, ako povem, da ima cerkev veliki in 24 postranskih oltarjev. Veliki oltar je iz čistega srebra jako okusno in umetalno izdelan; postranski oltarji pa so iz lepega, belega, pisanege in črnega marmorja rezani; nekteri imajo imenitne slikarije. Okna imajo prekrasne na steklu izdelane slikarije, kratke črtice iz življenja svetnikov predstavljajoče. Kor je velik in ima orjaške orgle, ki veljajo 26.000 fl. Cerkev ima bogat zaklad dragocenosti in cerkvenega orodja iz poprejšnjih boljših časov, ktere ne slovijo samo po svoji veliki materijalni vrednosti (menda čez 5 milijonov for.), temuč tudi po umetalni starinski izdeljavi. Predno sem prekrasno cerkev zapustil, naprosil sem še zvonarja, da mi je stolp otvoril. Zasukane kamnite stopnice peljajo v zvonik; pot je težavna in večidel obdaja potnika gosta tmina, predno pride k prvim zvonovom. Tu visi kacih pet od 10 do 70 centov težkih zvonov, vendar kralja njih ne najdeš tukaj; potruditi se moraš še nekoliko više, kjer te pozdravlja bronasti orjak, 150 centov tehtajoč zvon, samovladar v tem predalu stolpovem. Napisov na njem nisem čitati mogel zarad obilnega prahu. — V tem predalu stolpa ima tudi zvonar, kakor nočni čuvaj za ogenj, svoje stanovanje. Še više sem koračil sedaj s svojim vodnikom, mladim brihtnim Hrvatom; kmali stopiva na mostovž velikanskega stolpa. Komur se rado v glavi vrtí, naj nikar le-sèm ne hodi, kajti strašna globina zija popotniku naproti in ako nima močnih živec, prihajalo bi mu lahko slabo. K sreči je bilo vse mirno, brez sape; v najlepšem solčnem svitu lesketalo se je pod menoj mesto, in dalječ proti jugu se je vila po neizmerni planjavi, kakor sreberu trak, mogočna naša Sava. Navdušil me je čarobni ta pogled na 4 dele svetá; spomnivši se preteklosti, vidil sem v duhu šotore krvolokega turčina, tlačitelja Slovanov, pokrivati cve-tečo zagrebško okolico; vidil sem ošabno vihrti konjske repe s polomescem na osti; ali glej, prihrumí mala pa hrabra četa konjikov, enaka silni drevesa ruvajoči nevihti; zastavnik čete nese prapor z znamenjem odre-

šenja — križem —, polomesec se v prah podere, in na istem kraji zmagonosno kristjanski orioplam veje. — Evropa je rešena od izloma, — rešena po Slovanih, naših prevnukih, kajti oni so bili živa meja proti občnemu sovražniku kristjanske vere in omike, neprenehoma bojevaje se ter potoke krvi prelivaje, in bila jim je hvala, da še sedaj mnogi v turških sponah stočejo! — Stopil sem navdušen na starodavni stolp; tožen sem ga zapustil. — Pravil mi je zvonar, ko sva vrnivša se po stopnicah navdol stopala, da je imela cerkev njega dni dva zvonika, da pa pri oblegi po turku, zgubila je enega.

Poslovivši se od poštenega zvonarja, korakam v bližnji, palačo in cerkveno obzidje na tri strani obsegajoči kardinalov vrt ali perivoj, da se enmalo oddahnem. Proti jugu tega vrta ležijo rastlinjaki, pomerančine in limonine drevesa, palme, aloe, mnogovrstni kaktusi in še mnogo družih eksotičnih rastlin; vsaka rastlina, zeliše ali drevo ima napisano svoje ime v latinskem, hrvatskem in nemškem jeziku. Proti severju in vzhodu pa je vrt po angleški šegi napravljen; z drobnim peskom posute, prijetno se vijoče senčnate poti peljajo na vse strani malega perivoja. Za trudne so napravljene sem ter tje klopi; celó ena velika zidana kletka stoji na sredi parka, v kateri domače grlice milo gučijo. Tu pa tam je tudi v zelenem grmiču kak kip postavljen. Otvori se perivoj s solnčnim vzhodom, a zatvori s solnčnim zahodom, in vhod je sloboden. Le škoda, da je ta prijetni v sredi mesta ležeči, v botaničnem obziru jako podučni, za vse dnevne čase po svoji pripravi legi zelo vabljivi škopov vrt skoraj večidel zapuščen. Oddahnivši in odpočivši se, jo krenem iz parka čez Jelačičev trg v „zgornjo Ilico“ in od tod koj v razstavo, ali kakor jo tu zovejo, izložbo, ktera je v velikanskem, za deželno bolnico pripravljene poslopji, tik samostana „milosrdnicah“ (milosrdnih sester po naše) jako krasno in vkusno v treh nadstropjih, pri tleh in na dvorišču razstavljena. Vstopnina znaša v delavnikih za eno osebo 30, o svetkih in praznikih pak 20 soldov a. v. Pozdravljajo prisedšega iz tretjega nadstropja tri velikanske, ponosno v zraku vihrajoče slovanske sviline zastave. Navdajala me je neka nepopisljiva notranja radost, ko sem oddavši vstopnico nekemu slugu in stopivši v prostorno dvorišče — vidil

obilo poljskega orodja in strojev, kakor plugov, rušivnic, mlativnic, sejavnic, plevnic, rezavnic, potem mnogovrstnih preš za vino, olje, sadje, premakljivih hlaponov (locomobilov), vozov, kočij, velic in malih sisalk, decimalnih in mostnih vag in Bog zna koliko družega orodja in mašin še, ktere morejo pa najbolj le učenjaka ali pak mehanikarja zanimivati. Tudi iz bele Ljubljane je bilo nekih rušivnic razstavljenih od g. J. A. Vollmer-a; menda je bil oni gospod edini razstavec iz slovenskih dežel. Veselja so se mi prsi širile misleč si, da večidel vse to, kar sedaj vidim in še vil bodem, so proizvodi slovanskega uma in dlana.

Vhod v notranje sobe, kjer je izložba, je veličasten; lepe kamnitne stopnice peljejo od zunaj od dveh strani v prvo nadstropje, kjer vratar v narodni obleki hranuje gostom palice, dežnike, solnčnike itd. Koj pri tléh (parterre) so bile razstavljene mnogovrstne, ognja varne blagajnice, potem proizvodi iz železa, brona itd., mnogovrstna lesnina, kakor sodje, stoli, klopi itd.; najbolj so me zanimivali velikanski krožniki hrastovih in bukovih debel, večidel iz varaždinske okolice in Slavonije; hrastovo deblo, sedem čevljev v premerniku debelo, pa je navladalo vse. — V prvem nadstropji so bile razpostavljene žita, orjaške buče, kumare, čebula, velikanske koruzine betvi v kadeh, repica ali ogerščica, fižol, bob, grah in še mnogo družih poljskih pridelkov. Dalje je bila tû viditi moka iz zagrebskih in karlovških umetnih mlinov. Druga soba je bila natlačena z usnjem, sila dolgimi platmi suhe slanine, okusno ko sneg belo zasko, suhimi svinskimi plečeti itd.; celó majhen osušen prešiček je bil prav krasno okinčan in z dišečimi zelišči natlačen tû viditi. V tem nadstropji bila je tudi velika dvorana napolnjena s samim vinom od najzlahnejše kapljice do navadnega pridelka, jako okusno v buteljah izloženim, z ličnimi mnogobojnimi napisi (etiketi) ozaljšanih. Več ko 100 različnih vrst vina, od belega ko voda, noter do črnine, enake nočni tmuni, je bilo tû tako izvrstno lepo razpostavljenih, da so razveseljevale srce ne samo vsakemu obrajtaru vinske kapljice, temuč tudi nježni spol, stopivši v to dvorano, je svoje veselje z mnogimi „ah“ in „oh“ očitno naznanjal, kajti pogled je bil v resnici krasen. — V drugem nadstropji bile so izložene dekliške in fantovske šolske dela, kakor krasopisje, risarije, računske, jezikoslovne

in druge naloge lično v navadnih malih knjižicah napisane; potem vse šolske knjige in drugi šolski pomočki, kakor zemljovidi, elektriške mašine, globusi itd. Zvonec nosila je v tem nadstropji dvorana z dekliškimi deli hrvatskih šol in zavodov, privatnih in duhovnih. Krasne, oko omamljajoče stovrstne vezene dela vseh barv in baž so bile tù izložene. Med jako lepimi vezenimi robci je bil eden, čegar cena je bila 80 for., drugi je stal 50 for. in mnogo družih manj dragih, vendar izvrstno okinčanih robcev, sraje, ošpeteljnov itd.; cerkvene oblačila so bile tudi izložene, nektre z jako bogatimi vezerijami okrašene. — Stene te jako zanimive dvorane bile so obložene z mnogovrstnimi peresnimi slikarijami. Dalje so bile v tem nadstropji razpostavljene narodne, vrlo z motozi obšite seljaške obleke obojega spôla, lične krojaške, jermenarske in čevljarske dela; bil je tù posebno zanimiv neki seljašk kožuh z umetno na hrbtu všitim grbom trojedine kraljevine. — Ena dvorana tega nadstropja hranila je amerikske šivalnice, potem krasne velikanske slike, med kterimi ste se Jelačićeva in Havlikova, po životu posnete podobi, posebno odlikovale. Tudi neka Venus je po svoji krasno naslikani podobi občno pozornost na-se vlekla. Tù je bila tudi črtica, predstavljajoča prisego junaka Zrinita in njegovih pajdašev v Szigetu, po Turku obleganem, krasno na svili vezena, jako zanimiva. Mene pa je mikala najbolj mala pa izvrstna slika prvega Jugoslavana, milostljivega vladika Strossmajera, — in neka ura, ktera je igrala „Naprej zastava slave“, „Mila lunica“ in neko hrvatsko narodno pesem. V tem nadstropji je bila še ena soba napolnjena s samimi malimi rezarijami, kterih ne smemo po svoji koristi soditi, ampak le po velikem trudu, ktere take delca delajočemu prizadevajo, predno jih dogotovi. Zanimivo je bilo viditi tù nekega tkavca pri svojem stolu v delu; vse v mali steklinici napravljeno in z zamaškom zatvorjeno; zamašek pa je imel vrh tega še zagojzdo. Ne vem, ali bi se tù bolj človeški potrpežljivosti ali zmišljivosti čudil! Dalje neka precej dolga lesena veriga iz enega kosa rezana, trg Jelačića bana iz samih las narejen, več morskich ladij z vso pripravo itd. — Sedaj je treba po velikih prostornih stopnicah v tretje in zadnje nadstropje se podati. Tukaj so posebno v narodno gospodarstvo spadajoči surovi pridelki razstavljeni bili,

kakor, na priliko, mnogovrstno predivo, volna, svila, žima itd., potem različne pletkarije in tkanine, platno, prti, zagrinjala, in še mnogo mnogo družih, na videz malo vrednih, v resnici pa na blagor narodu jako koristnih izdelkov. — Dalje korakaje pridem v sobo polno stoječih, visečih in žepnih ur; tudi lepa stolpna ura je bila tù razstavljena. Koj zraven bila je orožnica: soba z mnogovrstnimi puškami, samokresi, handžari, bodalci, sabljami itd.; nekteri deli te zbirke so imeli umetalno vložene koščene in kovnine koščeke. V tem nadstropji bila je tudi ena soba namenjena steklarskim proizvodom, druga lončarskim, še druga kovinam deloma vlitim, deloma surovim, jako važnim za rudarijo trojedine kraljevine, kajti kažejo nam cvetoči njeni stan. Sedaj stopimo v dvorano napolnjeno z mnogoterim pohištvom. Med njim je bilo najbolj zanimivo 13 stolov gotičinega sklada, vezenih od domorodnih varaždinskih gospá in posvečenih svetovalni dvorani jugoslovenske akademije.

Še ena soba dala je svoj prostor bukvovezom in svetlopicem ali fotografom, da so svoje dela izložili in po njih občinstvu kazali, da niso niti zaostali niti smejo se sramovati svojih del; posebno bukvovezi so se dobro izkazali po oni izloženi chatouli (škrinjici) ozaljšani s prizori iz Maksimirovega perivoja in habsburškim gradom v Švajci. — Vse bukvovezne in tiskarne dela pa prekosuje ona prekrasna knjiga, ktera obsega popis vsega, kar se tiče prve te izložbe trojedine kraljevine, in ktera bode na veke prava povestničina knjiga tej izložbi.

Sedaj sem z izložbo pri kraji. Mogoče je, da izpustil sem kako sobo; al po ogledovanji tolikih različnih reči sem bil vès omoten, in na duhu in telesu tako truden, da nisem bil v stanu še dalje ta dan v kako novo sobo pogledati, kajti štiri debele ure sem koračil po velikanskih mostovžih, sobah in dvoranahtega orjaškega poslopja.

Da se tedaj truden na duhu in telesu okrepčam, se podam po ogledu nepozabljive mi izložbe v bližnje sovratišče (gostivno) „pri Jagnjetu“. Tù se mi je prav tako zdelo, da sem v ljubljanskem „Hotel Stadt Wien“, kajti vse je bilo tajč, dasiravno je nad vratmi z debelimi črkami napis „sovratišče pri Jagnjetu.“ — Jed, pravijo pri nas, da dušo in telo skupaj veže, in prav imajo naši pohlevni Slovenci; resničen je narodni ta

pregovor, in skusil je to že vsak gladen človek. Tudi jaz sem bil koj po homeopatičnem obedu živahnejši in čvrstejši, in jako rad bi se bil malo razgovarjal; al moji mizni tovarši niso mi bili simpatični, tedaj sem raji hrvatski natisnjeni jedilni list čital, pa dostojno se iz njega prepričal, da z novci ne preobilo založen človek — preobjesti se tu nikakor ne more. Končavši preiskavo jedilnega lista vstanem, plačam in se podam zopet na pot. Prvo je zdaj bilo, da pohodim iskrenega domoljuba gospoda profesorja M., s svojo rodovino stanujočega v „zgornji Ilici.“ Jako dobro sem bil sprejet od njega, njegove prijazne ženke in od njegove ljubeznjive svakinje, v ljubljanski čitalnici po svoji muzikalni izurjenosti dobro znane nepozabljene gospodičine Š. Kmalu smo se v veseli družbici pričeli živahno razgovarjati o napredku narodnega življenja na Slovenskem; ženske pa so po stari šegi nježnega spôla vmes vpletale mnogo osebnih vprašanj, katerih po vsem rešiti ni mi bil lahák posel. Ker je bilo vreme ugodno, smo napravili z vso profesorjevo rodovino izlet v bližino mestno, v jako lepi in romantični dol sv. Ksavera — ali „dol mlinov“, kajti po vsem dolu ob potoku stoji mlin za mlinom. Pot pelje k sv. Ksaveru od dveh raznih strani; mi smo jo krenili iz mesta memo streljarne, v Ljubljani „širstadt“ imenovanega poslopja, po lepi od obeh strani z gostim grmičjem zaraščenim potu na vrh nekega holma, od kodar vživaš zanimiv razgled na en del Zagreba, na vinograde, hrame, poletne hiše itd. Odtod moraš po kratki pa jako strmi poti navdol, in v malo trenutkih prideš na majhno ravnino, in na cilju svojega potovanja si. Tu stoji zdaj zapuščena nekdanj jezuitska cerkev sv. Ksavera iz prejšnjega veka, od ktere je celi prijetni dol svoje ime dobil. — Ker smo dobro poldrugo uro hodili in se zelo trudili, podamo se v neko ondašnjo gostivnico, kjer se dobro vino, mleko, kava, sir, surovo maslo itd. dobiva. Krčma le-ta spominjala me je živo na tako imenovani „Viderčanov grad“ blizu Ljubljane, le da je tam prizor krasnejši in pohod obilnejši memo tega. Pokrepčani na duhu po krasni naravi in po razgovorih o našem slovstvu in drugih narodnih zadevah, na telesu pa po dobri jedi in pijači, v mraku počasi koračimo domú, za prihodnji dan pa sklenemo, da predpoldne muzej, gimnazijo, (realno še zidajo) in društvo „dvorana“ ogledamo,

popoldne pa sloveči perivoj „Maksimir.“ S tem namenom se veseli ločimo vsak na svoj kraj; jez se pa po vžiti mali večerjici koj v posteljo zakadim in brzo zaspi. In tako je pretekel prvi dan mojega bivanja v Zagrebu.

Prebudili so me drugi dan solnčni žarki, ki so mi na posteljo posijali. Ura je ravnokar sedem bila — in čas je bil, da nadaljujem ogledovanje premilega mi Zagreba.

Prvo je bilo, da po povžitem zajtrku stopim v še ostale katoliške in grške cerkve, katerih, ako se ne motim, šteje Zagreb deset, to je, osem katoliških in dvoje grških (zedinjenih in nezedinjenih). Toda teh ostalih cerkvá ne morem hvaliti niti notranje niti zunanje posebne lepote; župna cerkev sv. Marka v gornjem gradu je gotičen, jako star stavbin spominek preteklih dni; vendar poezija in domišljija te minete, ko stopivši v stoletja stari Božji hram ne vidiš, česar si pričakoval; leseni, z debelim prahom obloženi, vsakemu drugemu, samo gotičnemu skladu ne podobni altarji vržejo tvojo živo domišljijo neusmiljeno z zračnih višav na golo trdo zemljo, prepričavši te, da še sedaj živijo barbari, kateri, ako nič hujega ne učinijo, vsaj vse, morebiti po starih cenjenih freško-slikarijah imenitne stene, pobelijo.

Predmestna župna cerkev sv. Petra je večidel nova, v bizantinskem skladu sezidana in ima lep visok zvonik; ravno tako tudi samostanska cerkev pri „milosrdnicah“ v novi deželni bólnici, kjer je sedaj izložba. Tù so me zraven posebne snažnosti prelepe steklarne slikarije na cerkvenih oknih zanimivale. Krasen je pogled, ko solnčni žarki, vsipaje se skoz cerkvene okna, kamenite tla mnogobojno opisujejo in celo cerkev z neko magično pol-tmíno razsvitljujejo. Gledal sem zamišljen to krasoto, ko nenadoma orgle zapojó, in angeljsko petje s kora se razlegaje celo cerkev napolnuje. Škušale so namreč milosrdnice krasno latinsko mašo, katero sem radostno poslušal, od konca do kraja v pobožnih mislih utopljen, kajti v Ljubljani vživamo res redkokrat veselje, da slišimo kako lepo umetalno mašo, dasiravno imamo filharmonično, več nego sto let staro društvo. Pevski zbor čitalnice ljubljanske ima pač sposobne sile, da bi izpeljaval dobre maše; zašto jih ne eksekutira večkrat? Milosrdnice so tako ginljivo in čisto pele, da

sem do solz ginjen Božjo vežo zapustil in srečne štel tiste, kateri na tako lep način Boga častijo.

Nekoliko korakov od tod našel sem malo cerkev nezedinjenih Grkov, katerih v Zagrebu blizo 200 duš prebiva. Ker je cerkev bila zatvorena, šel sem v stanovanje cerkovnika, da mi jo odpre; toda predno mi svetišče otvori, naznani moj pohod svojemu župniku, častljivemu popu z dolgo sivo brado gosp. Dj. N. Po cerkovniku zvedši, da neki „Slovenac“ viditi želi pohlevno Božjo hišo nezedinjenih Grkov, prikorači častljivi starček sam, za svoje leta z nenavadno urnostjo, in mi podá s takim srčnim veseljem roko, kakor da bi bil v moji borni osobi vès slovenski narod pozdraviti hotel. Radosten vzame ključ cerkovniku, in me pelje na precej veliko privatno dvorišče one hiše, kjer mala pačedna cerkvica stoji. Tu mi razkazuje vse zanimivosti veličastne slovanske službe pravoslavne cerkve, z mano vred obžalovaje razkolništvo, že brez teh pogubljenih vernih dražeb, dovolj razcepljenih ubogih Slovanov. Mnogo me poprašuje o našem slovstvu, naših narodnjacih, in „zašto niso došli Slovenci na izložbo?“ To zadnje prašanje je tudi še več družih Hrvatov stavilo, vsem sem odgovoril, da je tega edino le „Kolo“ krivo bilo, ker je presamooblastno ravnalo, da so preklicali nazadnje celó vse njegove naredbe. En del Kolovega programa bila je tudi maša v novi kapeli v Maksimiru; in — ona kapela še blagoslovljena ni bila takrat! In tako bi mogel še družih zadržkov po društvu „Kolo“ napravljenih naštetih, pa naj bo to zadosti. — Dalje mi je razkazal častljivi sivobradec vse cerkvene knjige, natisnjene v staroslovenskem jeziku, in veliko je bilo njegovo veselje, ko sem sèm ter tjà kak stavek iz njih čital. Po ogledu vsega tega me je dobri starček še svoji rodovini, bolehnih ženki, in lepi črnooki hčerki predstavil. Oči spoštovanega duhovna so se svetile, ko mi je roko zadnjikrat stisnivši pri vhodnih vratih še enkrat „z Bogom! pozdravite naša braća Slovence“, z ginjenim glasom zaklical. Tudi meni je bilo nekako tesno pri srcu, ko sem vrlega možaka, komaj dobro spoznavši ga, zopet zapustiti moral; zdelo se mi je, ko da bila bi že, Bog zna, kako stara prijatla.

Od tod jo krenem naravnost v gornji grad, da tudi cerkev zedinjenih Grkov pogledam, ktera stoji blizo južne promenade (šetališča). V gornji grad peljejo tri

ali štiri dobre ceste in mnogo peš-potov in stopnic; najlepša je peljana iz Jelačičevega trga po tako imenovani „dolgi ulici“ jako strmo, toda z dobrim tlakom in širokim trotoarom prevedena, na obeh stranéh s štacunami in lepimi hišami zarobljena cesta. Tudi jaz jo mahnem po nji v gornji grad, da pridem do „kamenitih vrat“ — sivih temnih ostankov trdnjave iz onih nemilih časov, ko si je človek, le za debelim zidovjem tiščeč, svojega življenja svest bil. Tù je napravljen nek lepo okinčan oltar, črne Matere Božje, z noč in dan gorečimi svečami na čast in slavo blagorodnici prižganimi; pobožni ljudje memogredé pogostoma tukaj poklekajo ter se iskreno priporočajo milosti polni nebeški kraljici.

Zgornji grad (zgornje mesto) bil je njega dni od spodnjega grada po svojem obzidji popolnoma ločen, tedaj posebna trdnjava za-se in od nekdej sedež vseh cesarskih in mestnih uradnij, stanišče vojaških in civilnih uradnikov, častnikov itd. Na prvi pogled zapaziš razloček med zgornjim in spodnjim gradom; spodnji grad, kakor prebivališče malih in velikih trgovcev, obrtnikov, rokodelcev, umetnikov, gostivnic, tedenskih trgov za vsakovrstne človeške potrebe itd. ima nekako živahno gibanje in šum, o katerem v zgornjem gradu ni sledú; le tù pa tam srečaš kacega človeka, se ve da večidel uradnika; štacun, rokodelcev, gostivnic pa je jako malo. Od uradnij so posebno imenitne: velika sodnija, deželno finančno, poštno in stavbeno ravnateljstvo, velika županija, ces. blagajnica, računstvo in mnogo družih manjših uradov. Pri računstvu je dobra tretjina Slovencev, se vé, da morajo razumeti in pisati vsi dobro hrvaški, ker večidel vse opravila uredjujejo hrvaški. Memogredé stopil sem v ces. blagajnico, kjer sem imel poročilo do nekega znanega gospoda; ni tako prostorna kakor ljubljanska. Tudi tù in pri drugih uradih služi mnogo Slovencev svoj kruh. Tedaj mladina slovenska! le uči se marljivo narečja naših sosednih bratov, in ni se ti pomanjkanja kruha bati, kajti Hrvat ne črti Slovenca, temuč le one, ktere je spoznal za odpadnike svojega naroda; taki so pred malo leti slovensko ime pri Hrvatih v nekako nečast pripravili, kajti zaterali so v svojem času narodnost pri Hrvatih tako, kakor so ji protivniki sedaj pri nas. Al naj pustim to, in se povrnem k svojemu predmetu.

Ker nisem najti mogel cerkve in bogoslovnice zedi-

njenih Grkov, naprosim nekega na straži stoječega pandura (policaja) v lični narodni obleki, naj mi pokaže ondotni kraj, kar je storil z veseljem. Tudi tukaj me je ravnatelj bogoslovja in župnik male srenje zedinjenih Grkov radostno sprejel, ko sem, predstavši se za Slovenca, mu svoje želje naznanil, da bi rad malo cerkvice vidil. Gospod prefekt me precej pelje v majhno pa čedno Božjo hišo, mi razloži do pičice vse cerkvene obrede v staroslovenskem jeziku, razločke med latinsko in grško-katoliško cerkvijo in se sploh tako ljubeznjivo do mene obnaša, da nikdar ne bodem pozabil tega vrlega, za svoj narod jako vnetega poštenega možaka. Tudi on je z mano vred obžaloval vpeljanje latinskega jezika pri katoliških Slovanih namesti staroslovenskega. Poslovivši se od njega, mi gosp. župnik ponuja zajutrak, pa ker sem že zajutrkoval in ker se mi je že močno mudilo odreči sem moral, toda prijazni gospod ne odneha in me nazadnje na „ručak“ (kosilo) povabi; radostno sem sprejel povabilo.

Sedaj pa naglo čez „južno promenado“ po neki bližnjici skoz privaten vrt v stanovanje gosp. profesorja M., ker dogovorjeni čas je že pretekkel. Tu so bili že vsi pripravljene, in po isti bližnjici jo krenemo zopet v zgornji grad na „južno promenado“, kjer smo enmalo postali, da smo se radovali nad krasnim pred nami ležečim prizorom prelepe hrvatske zemlje. Dan je bil jasen ko ribje oko; ker hribi in holmci niso zadrževali naših oči, občudovali smo krasoto neizmerne, v sinji daljavi se v meglah zgubljajoče planjave. Most železnice, čez Savo napravljene, lesketal se je v lepem solnčnem svitu, in na tanko smo štiri v vodi stoječe stebre razločili. Na tem v resnici najlepšem prostoru zagrabškem stoji viša realka, ktero so pa tistikrat še zidali. To učilišče saj se ne more pritožiti, da trpi pomanjkanja svitlobe. Od tod smo šli v gimnazijo zraven nekdanje jezuitske cerkve; šolske sobe niso tako prostorne kakor ljubljanske, kajti tudi število učencev ni tako veliko kakor v Ljubljani. V prvem nadstropji imajo profesorji lepo svetovalno dvorano. Predavajo se vsi predmeti brez izjemka v hrvaškem jeziku; nemščini je tam odmerjen isti prostor, kakor pri nas slovenščini; enako je na viši realki. Pri obeh učiliščih je mnogo profesorjev slovenskega rodú. V drugem nadstropji je akademična knjižnica s kakimi 3000 zvezki; knjige so vse razpostavljene

v eni in isti sobani. Varh knjižnice, gosp. prof. Muh. nas je jako prijazno sprejel in nam z veseljem vse razkazal. Tù sem se tudi moral vpisati v častno knjigo za tujce.

Zapustivši sedež modric podamo se v muzejo, ktera je pri tleh v eni in isti hiši z „dvorano.“ Varh muzejini, štajarsk Slovenec po rodu, otvoril nam je brzo sobe ne ravno velikega, pa po svoji natančni zbirki vseh v gorah in sploh na zemlji trojedne kraljevine najdenih okamnjenih komadov, rud, školjk, starin, slik, knjig itd. zanimivega poslopja. Prva soba napolnjena je s starinami, kakor na pr.: orožjem, slikami, vezerijami; tudi dvoje mumij tù stoji: ena je odvita in v stekleni škrinjici spravljena, druga pa leži v leseni, s hieroglifi pomalani tružici. Druga prav mala sobica odmerila je svoj prostor školjkam, ticam, čveteronožnim živalim, žuželkam in golaznicam v vinskem cvetu shranjenim. Vsaki komad ima svoj napis, to je: ime, kje in kadaj da je bil najden; vrh tega je dodana še kaka opazka v boljo razjasnitev tega in unega komada; razume se, se ve da samo po sebi, da so vsi napisi čisto hrvaški. Tretja soba je posebno geologu zanimiva, ker ima shranjene vse na hrvaški zemlji najdene okamnjene stvari, potem rude, žlahno kamenje, bisere itd. Nekteri komadi te zbirke so jako krasni in zelo važni za zgodovino naše matere zemlje. Četrta soba ima lepe po životu posnete slike slavnih hrvaških mož, kakor na pr. bana Jelačića, Haulika in druge; slike „prvega Slovana“ sem žalibože pogrešal. Tudi neka nožna preproga je tù razgrnjena; vezle so jo domorodne gospé 1848. leta ter jo posvetile bojnemu junaku Jelačiću. Peta in zadnja pa jako temna soba ima zopet slike avstrijskih carov in še nekoliko družih slavnih mož, stare knjige itd.; tudi sem tù vidil v minijaturi bronasti kip Jelačića bana, od slovečega Fernkorna v Beču vlit; on predstavlja pokojnega junaka na v zrak se spenjajočem konji sedečega v narodni obleki, v roki držečega zvesto sabljo. Celi kip stoji na velikanskem granitnem podnožji, ki bode stal dodelan o svojem času v orjaški velikosti na Jelačićevem trgu. Zanimivale ste me tù še posebno dve krasni ruski knjigi, tiskane v Petrogradu v carski tiskarni z jako lepim bojnotiskom; knjigi te nam kažete slike pokojnih ruskih carov in carinj, njihovih plemenitašev, posvetnih in duhovnih, ruskih seljakov in

meščanov obojega spôla, njihove obleke, lišp, dragocенosti posvetne in cerkvene, potem nekatere starožitnosti ruske, vse s krasnim barvotiskom jako umetno in dovršeno izdelano. Kratki popisi v razjasnitev slik ovih knjig so tiskani v ruskem in francozkem jeziku. Kakor sem pozvedil, je dobila muzeja te knjigi brezplačno; samo prositi ji je morala v Petrogradu. Radoveden sem, ali imamo tudi v ljubljanski muzeji oni krasni knjigi, kateri nam jasno kažete, da Rusi niso taki barbari, kakor mislijo nekateri Nemci, ker so pred tolikimi leti že take preimenitne dela dovršili. Ako jih pa nimamo, vedil bi vendar rad: kateri zadržki so neki, da onih krasnih delih ruskega uma ne dobimo v last?

Iz muzeje krenili smo jo na ravnost po stopnicah v prvo nadstropje ne ravno velike, vendar prav lične hiše, in bili smo v poslopih društva „dvorana.“ Varh muzeje tudi sluga „dvorane“, bil nam je vodnik. Koj pri vhodu je mala sobica, kjer se obleka odlaga, poleg nje kavana z dvema sobama; od tod stopimo v čitalnico, jako lepo in pripravno sobano, z obilnimi nemškimi časniki, med kterimi so slovanski skor da bele vrane! Zraven čitalnice je dvorana, od ktere ima menda celo društvo svoje ime. Krasno poslopje je pravilno na štiri vogle zidano, na treh straneh z galerijo obdano. Vse je okusno in lično. Prostora za ples je malo več kot v ljubljanski čitavnici.

Ker je poldne že davno minulo, hitel sem, da mož beseda ostanem, na „ručak“ k gostoljubnemu gosp. prefektu bogoslovja zedinjenih Grkov, kamor sem bil tako prijazno povabljen. Gospoda župnika še ni bilo domá; sprejel me je ljubeznjiv mlad bogoslovec, mi razkazal stanovanje svojega ravnatelja, imenoval mi na stenah viseče slike slavnih grških biškopov in se sploh tako izvedeno obnašal, da mi vedno ostane v dragem spominu. Med tem dospè moj gostoljubni prefekt domú, in ker je bilo pripravljeno že vse, sedemo koj za mizo k izvrstnemu obedu. Prav židane volje smo bili; razgovarjali smo se med obedom o Slovencih in njihovim slovstvu; napitnice, v kterih so Hrvatje mojstri, se ve da, niso izostale, in ker je moj gostoljubni ravnatelj napival posamesnim veljakom slovenskim, napil sem jez navdušenega srca na dolgo zdravje „prvemú Slovanu“ milostljivemu vladiku djakovaškemu, preblagemu podporniku naroda jugoslovanskega, tudi nam Slovencem

priljubljenemu škofu Strosmajer-u. Take in enake napatnice vrstile so se, in po prijaznem razgovoru preteklo je čas, ko bi bil trenil. Predno sem se nadjal, bilo je na zvoniku sv. Marka tri popoldne. Posloviti sem se moral tedaj od domoljubnega gosp. župnika in njegovih ljubeznjivih učencev, da hitim po najbližnji poti v stanovanje gosp. profesorja M., kjer sem bil grajan od ljubeznjive gospice Š. zaradi svoje zamude, pa kmali odvezan svojega pregreška in vzeti v prijazno družbo, ki je romala v Maksimir, dalječ po svetu sloveči perivoj.

Šli smo iz zgornje Ilice čez Jelačičev trg mimo stolne cerkve poleg tako imenovanega „potoka“ neke male vmazane vodice, obrobljene na obeh straneh s temu neprijetnemu kraju primernimi poslopji, delajočimi mnogo temnih, pa zelo obljudenih ozkih ulic. Zapustili smo posebno zaradi moje osebe po tej poti mesto, da vidim, kakor je gosp. profesor rekel, tudi „Kehrseite“ stolnega mesta trojedine kraljevine, ktera je, kakor sem pozneje izvedel, „citta vecchia“ v Zagrebu.

V Maksimir peljete dve poti: to je glavna, s topolovim drevoredom zasajena cesta, pa druga manjša s kostanjevim drevoredom zarašena, bolj za pešee pripravna, dasiravno nekoliko daljša pot mimo glavne ceste. Tudi mi smo dospevši po stranskih stezah do kostanjevega drevoreda to drugo pot izvolili, da se ognemo obilnemu prahu na veliki cesti. Trajalo je male pol ure, in bili smo na cilju ali prav za prav na pričetku svojega potovanja, kajti velikanski, več ur v okrogu obsegajoči perivoj potrebuje, kakor sem že enkrat omenil, le bolj za površni pregled dobrih treh ur hodá. Ker je bilo že tri četrt na štiri in ker smo hotli zvečer še v kazališče iti, nežnji spol pa že zaradi svoje okorne obleke za naglo hojo ni vstvarjen, razdelili smo se v dve krdeli: ostali so gospá, gospica in deca v bližini pri vhodu ležeče gostivne, gospod profesor pa in jaz podala sva se nemudoma, na prelepo, toda dolgo, na levi strani „belvedera“ ležečo pot. Na peš poti proti „lovački koči“ je perivoj bolj z mladim lesom enolično zarasen, le sèm ter tjà stoji kak debel hrast vmes. Cela pot je jako snažna z drobnim peskom posuta in skoz in skoz ravna, senčnata noter do zverinjaka, kjer nenadoma zagledaš cele trume brzonogih srn in belih jelenov na malem v sredi ograje stoječem, tu pa tam

zara enem holmu se pasti; mali, skoz zverinjak se zvijajoči, plahim živalicam čisto vodo donašajoči potok pa mirno šumljaje jako povzdiguje to čarobno sliko. Nekoliko korakov od tod stoji na malem griču „lovačka kuča“ jako prijetno sezidana v švajcarskem skladu. Okoli kočje bilo je vse polno ko sneg bele vsakovrstne perutnine, domačih zajcev itd. Odločeno je tako, da je beli zarod perutnine in drugih domačih žival lastnina svetlega biškopa in ostane tù, — kar pa je živalice, druge, ne bele barve, je lovčeva. Neka črna baba sprejela naji je na pragu „lovačke kuče“ stoječa in naji molče v zgornje nadstropje peljala. Tù stopila sva v krasno, z likanim hrastovim lesom od stropa do tal vloženo sobano s pomoli, od kodar vživa okó na tri strani perivoja prelep razgled. Okna sobane ozaljšane so z umetalnimi steklenimi slikarijami; pohištvo pa je po starinarskem okusu jako lepo izdelano; na postranskih mizah stojé one, iz Delaros-ovih in drugih viteških romanov dobro znane velikanske, več kakor tri bokale držeče čaše. Ostal bi bil rad še dalje na tem prekrasnem kraji, pa bežeči čas ostro naji opominjeval je k nadaljevanju najinega potovanja. Podarila sva pred odhodom mal darek črnemu ženskemu cerberu in hajd naprej koračiva proti „mirni kolibi.“

Dospela sva sedaj z gosp. profesorjem do „mirne kolibe“ ali utice, ktera stoji v sredi sadnega vrta in je sestavljena iz surovo obsekanih drevesnih debel. Soba tù v nasprotji z uno v lovački koči je z elegantnim pohištvom najnovejše šege napolnjena; male slike brez posebne cene pokrivajo stene zanimive sobe; na mizi pa ležite dve knjižici, ena hrvaška, ena nemška, napisane s pesmicami moraličnega smisla, kateri bi se morabitih pohodnikom mirne te utice vsiliti utegnile, ako bi resno premišljevali krasoto narave in njenega vsemo-gočnega Stvarnika. Prepisal bi bil prav rad ono hrvaško z večnimi resnicami napolnjeno knjigo, pa zarad pičlo primerjenega časa, še bolj pa zarad okoli švigajočih krinolin, ki so bile z nama vred tisti čas v sobici, sva prebravši one knjižice z gosp. profesorjem zapustila to, vsaj tistikrat „nemirno“ kolibo. Pravijo, da je ta kraj gosp. kardinalu v celem perivoju najljubši in da mnogokrat tukaj biva. Obdana je „mirna koliba“ okoli in okoli s sadnim vrtom; posebno jabelk stovrstnih plemen nahajaš tukaj in vsako drevo ima napisano

svoje botanično ime. Zapustivša sadni vrt in najdaljši kraj parka objel naji je zopet kmali temnozeleni, gosti gaj, polno duhtečega hojevja. Zavila sva sedaj „klobaso“ svoje hoje na desno stran proti „ribarski kolibi“, memo dveh ali treh paviljonov poleg malega v goščavi skritega, tiho tekočega potoka. Kmalu začujeva v daljavi šumenje padajoče vode in v malo trenutkih stopivša iz goste hoste zagledava „ribarsko kolibo“ iz samih breznihih deblov prav okusno sestavljeno; pred nama pa razprostira se precej obširen ribnjak, polno žlahnih rib. Zraven poetične, toda le za toplo poletno vreme sezidane „ribarske kolibe“ pretaka se oni pred imenovani potočič v ribnjak, delaje mali vodopad ali slapeč. Poleg ribnjaka čez elegantne male mostiče prideva do neke z gostim bičevjem in trstjem zarašene ograje, ki je vlažno prebivališče ščitonosnim želvam. Zapustivši ta kraj hitiva dalje ter dospeva do dvoje nadstropij visoke lepe hiše, namenjene sviloreji in do priprav za čbelarstvo; toda mudilo se nama je, da ni mogoče bilo ogledavati bolj na drobno teh, kakor tudi še družih, zeló mikavnih, za umno gospodarstvo res prevažnih naredeb. Sedaj prideva do velikanske švajcarije; hlevi njeni so napolnjeni z najlepšimi govedi švicarskega plemena; srce mora vsacemu gospodarju veselja igrati, ako vidi polne posode prelepih, jako snažnih krav, med njimi vrlo velikega in močnega junca, ktereга gotovo noben radoveden pohodnik „Maksimira“ ne prezrè. Od švajcarije proti belvederu je perivoj zeló ljubljanskemu mestnemu logu (Stadtwaldu) podoben; ravno pokošena otava nama je tû prijetno naproti vonjala in čedno opravljeni težaki in težakinje so veselo žvižgaje in prepevaje dišečo mrvo v kopice grabili. Še nekoliko korakov po preozki stezi pa bila sva pri krasni v gotičnem skladu novo sezidani kapeli sv. Jurja, obdani z jako lepo ograjo iz vlitega železa. Tudi tukaj je nekdo stal, čegar posel je bil, od pohodnikov šestice pobirati; vedno to dajanje darekov pri vsi lepoti in krasoti perivoja se vendar nazadnje človeku nekako priskuti ter mu veselje kalí. Stopim v malo pa vrlo lepo cerkvico, posvečeno sv. Jurju, čegar podoba je v edinem oltarju v zlatu se lesketajoča „en basrelif“ viditi; okna kapeline so z lepimi steklenimi slikarijami ozaljšane, ktere delajo, da vlada v malem prostoru neka čudotvorna k počitku vabijoča pol tmina. Klopi cer-

kvice so mojstersko mizarско delo iz zapornice Lepoglavske. Čuditi se ni, da prevzvišeni kardinal želi po svoji smrti na tem prijetnem, k večnemu spanju kakor nalašč pripravnem kraju v kapelino rako položen biti in tu svoj zadnji sanj spati. Od kapele dalje proti vhodu je steza zopet nekoliko širja, in trajalo ni dolgo, da dospeva do „jezera“, kjer v mali, z leseno streho kriti postaji dve elegantne dvo- in tribojne ladjice prijetno zibaje se stojite ter vabite memogredoče popotnike, da poprimejo krmilo ter po jezercu vesljuje in prepevaje se radujejo prelepe narave, kateri dodaja še umetnost, česar ji pomanjkuje. Tudi mi smo se zibali po prijazni vodici, dokler nas ni zahajoče solnce opomnilo, da moramo stopiti iz ladje. Nazaj gredé podamo se v gostivnico pri velikem vhodu, kjer smo se po tolikem trudu enmalo oddahnili in s precej dobro jedjo in pijačo okrepčali. Odpočivši si nekoliko zapustili smo ta biser Zagreba, krasni perivoj, ves primeren ponosu stolnega mesta trojedine kraljevine, kateri se mi je neizbrisljivo v spomin vtisnil in kateri že sam obilo poplača trud, da potuje Slovenec k sosednim svojim bratom.

Krenili smo jo po véliki cesti, obsajeni s topolovim drevoredom, nazaj v mesto. Ker je cesta izpeljana po motozu, dospeli smo v dobri četrť uri v predmestje, k župni cerkvi sv. Petra, in kmali potem tudi domú.

Pri vsi naši hitrici je že odbila ura tri četrť na osem, in ni časa bilo se dolgo obotavljati, da pridemo v „narodno zemaljsko kazalište.“ Stopivši v gledišče me krasna plinova svečava razveseli; celo gledišče je jako podobno ljubljanskemu, posebno kar se tiče velikosti, kinča in lož. Komaj da smo sedli v fotêle, že pričela se je glasba, in radostnega srca poslušal sem quodlibet sestavljen iz samih slovanskih melodij, med kterimi ste bile vpletene tudi naše domače pesmici „Pridi Gorenec“ in „Mila lunica“. Predstavljala se je „Marija Tudor“ ili tri dana iz života jedne kraljice; žaloigra v 3 slikah in 4 činih od Viktora Huga. Ne navadni, skorej bi rekel, sveti občutki navdajali so me, ko odgrnivši se oder prvokrat od leta 1848 začujem na javnem odru mile slovanske glasove, dragemu mojemu maternemu jeziku sorodne glase, v prelepem čistem govoru. Oči so se mi veselja lesketale, in kakor bil bi začaran, poslušal sem ne ganivši se, bolj pazé na lepo doneče slovanske glasove, kakor na čin igre. Mi-

slil sem večkrat, da govore igralci slovenski, tako močno podobno je hrvaško narečje našemu. Kritike o igralcih ne bom pisal; le to rečem, da so nekteri za provincijalni oder izvrstni in da bi se v Ljubljani srečne šteli, ako bi enako sestavljeno deželno slovensko gledišče imeli. Trajala je žaloigra „Marija Tudor“ do 11. ure; pohod kazališta bil je srednji, posebno lože bile so prazne, menda zato, ker je gospôda v tem času večidel še v toplicah ali pa na kmetih; popolnoma pogrešal sem prostega ljudstva; v Ljubljani bi bile „zračne višave“ ali tako imenovane galerije preobilo natlačene prostega ljudstva, kakor že leta 1848, ako bi se igre slovenski predstavljale. Ker se pa pravičnim tirjatvam naroda noče ugoditi, mora vsaki ravnatelj ljubljanskega gledišča zgubo trpeti, in jo bode trpel, dokler ne bode spolnil, česar je letošnji ravnatelj Caliano obljubil, do danes pa še ne izpolnil.

Po dokončanem kazališču se podam domú; medpota pa srečam nekoliko hrvaške mladine, šetajoče po „Zgornji Ilici“, ktera je krepko prepevala Vilharjevo pesem „Ne udajmo se“.

In tako je minul drugi dan mojega bivanja v kraljevem Zagrebu.

Tretji dan svojega bivanja v Zagrebu šetal sem zjutraj po trgih in ulicah, da mestno fizionomijo vrlo dobro vtisnem svojemu spominu. Celo mesto je jako snažno, in kakor sem že omenil, je razdeljeno v spodnji in zgornji grad. Ulice spodnjega grada so večidel makadamizane; imajo jako široke velikomestne trotoare, so lepo ravne, skorej bi rekel po motozu izpeljane in se vsaj v poglavitnem delu vse iztekajo na veliki trg Jelačića bana. Hiše pa so v večini lepe in po najnovejši šegi sezidane, tedaj vredne po velikosti in okusnem skladu kinčati glavno mesto hrvaške zemlje; vendar zapazi oko potnikovo na prvi pogled, da še le v novejšem času je spodnji grad slekel svojo pohlevno, da ne rečem borno obleko, ter sedanjo, vendar še nikakor ne dogotovljeno opravo oblekel, kajti mnoge tù in tam med krasnimi poslopji stoječe preborne kočé očividno pričajo, da so pred nekoliko desetletji še večidel enake tovaršice imele. Spodnje mesto je dalje kot širje, in kakor sem že enkrat omenil, je v večini prebivališče rokodelcev, obrtnikov, trgovcev, umetnikov itd. ter ima zarad tega neko živo gibanje, ktero se pogreša v zgor-

njem gradu popolnoma. Zgornji grad je tudi prav čeden, ima lepe ne preozke ulice in nekoliko manjših trgov in je v veliki večini prebivališče uradnikov, kajti vse dikasterialne palače, uradnije civilne in vojaške, gimnazija in realka so v zgornjem gradu. Hiše so snažne, srednje velikosti; njih solidni sklad prepričavno kaže, da so bile sezidane večidel v preteklih stoletjih; nad vratmi se sèm ter tjà kak grb vidi, znamenje, da je bila ali pa je še ona hiša lastnina kakega plemeni-taša. Novih poslopij je pa tù malo viditi. Napisi ulic in trgov sò v edinem hrvaškem jeziku, napisi rokodelcev, trgovcev in družih so deloma hrvaški in nemški, deloma pa samo hrvaški; čisto nemških napisov se jako malo vidi, in še ti so bolj ostanjki iz poprejšnjih, nemščini na hrvaški zemlji bolj ugodnih časov. Tako imenovani srednji stan, posebno rokodelski, pa je tù, kakor mu pravijo, skorej popolnoma „švabski“, in ako stopiš v prodajavnico kacega peka, čevljarja, krajača in drugih, je skoro da gotovo, da te ne bode drugače nagovoril, nego po nemški; sploh je nemški jezik tudi v vseh štacunah trgovskih navaden; vsaj mene so le po nemški pitali, dasiravno sem imel pravilno narodno obleko. Tudi po kavanah in gostivnah se nemščine več čuje kakor hrvaščine, in meni se ne zdi, da bi bil o tem velik razloček med Ljubljano in Zagrebom, se ve da, samo kar se javnega govora tiče.

Zanimiva posebnost v Zagrebu so tudi brzi konjiči hrvaški, kateri dasiravno majhni in na videz ne posebno lepi, s svojim urnim tekom jako povzdigujejo živo gibanje v spodnjem gradu. V vse vozove vpregajo po dva kónja, ktera v brzem skoku dirjata, brez ozira na obložení ali prazni voz. Le malokrat se nahaja, da je kacemu vozu en sam konj priprežen, in še takrat veljá, da med tremi tacimi vozovi je gotovo eden lastnina „Krajnaca“. Iz gotovega vira sem pozvedel, da je bil nekđaj marsikter voznik zarad konjiča samca od živahne zagrebske mladine zasmehovan z besedami: „Evo! ovdi se pelje Krajnac.“ Sedanji čas ne čuje se več kaj tacega. Obhodil sem tudi, ker je bil ravno tržni dan, mnogovrstne, seljaškim prodajavcem in mestnim predkupovavcem odločene prostore javnih trgov. Mikalo me je viditi tukajšnje gibanje prostega naroda; vendar tolike obilnosti in različnosti na prodaj stavljenih poljskih, vrtnih in družih pridelkov nisem tù našel, kakor

jih vidimo tržne dni v Ljubljani, kjer so nas neutrudljive Krakovčanke s svojimi obilimi pridelki tako razvadile, da tacega rastlinskega trga kakor v Ljubljani, kmali ne najdeš, tudi v večem mestu ne. Šetaje po ulicah nahajam tudi tû postrežčekov, ali, kakor jih tukaj zovejo, „služnikov“; ne razločujejo se tukajšnji služniki od naših „Dienstmännerjev“ sicer v drugem, kakor da imajo na kapici svoji v beli pleh vrezani in rudečo pobarvani napis „Služnik“; sicer so prav v taki modri halji kakor ljubljanski in menda tudi tukaj kakor v Ljubljani ljudém všeč.

Da si prav dobro v spomin vtisnem izložbo trojedine kraljevine, še enkrat veličansko poslopje prehodim od konca do kraja ter si kupim lično kolajno (svetinjo), ki je bila v spomin temu, v zgodovini jugoslavenski nepozabljivemu početju jako vkusno vlita; na sprednji strani kaže grb trojedine kraljevine z nadpisom: „*na uspomenu izložbe*“; pod grbom stojite črki M. K., na drugi strani pa nadpis: „*Dalmat. hrvatska slavonska izložba v Zagrebu god. 1864.*“ Predraga mi ostane za vse žive dni ta „svetinja“ kot spomenica mojega bivanja v Zagrebu.

In tako je zopet, ko bi trenil, pretekla dan. Pač bi bil rad, kakor nekdanj Jozve, ukazal solncu: stoj! — al ker se mi moramo sukati po solncu, ne pa da se solnce suče po nas, treba je bilo podvizati se, da še enkrat pohodim svoje mile prijatle — za slovó.

Zadnji večer v Zagrebu bil je mi jako vesel večer; doživel sem zabavo v zbirališču prijaznih mladih Slovencev in Hrvatov, kakoršna pri nas ni navadna. Naj jo opišem nekoliko.

Družbica je sedela okoli mize. Ni dolgo trajalo in volili so sebrani gospodje „per acclamationem“ iz svoje srede po stari hrvaški šegi stolnega ravnatelja ali predsednika, in enega podpredsednika ali fiskusa, čegar posel je, da pazi na red, to je, da vsak deležnik, kadar pride vrsta na-nj, svojo kupico do dna izprazni. Za stolnega predsednika bil je izvoljen mož, ki je res vsemu zboru imponiral. Počasi vzdignivši se od svojega sedeža v lepo vbranim milem govoru obljubi po stari slovanski šegi natanko izpolnovati dolžnosti in pravice predsednikove, ter se za sprejeto čast spodobno zahvaljuje. Mislil sem kak govor v mestnem ali deželnem zboru čuti, a ne v gostivni. Tako je bila seja

pričeta in napitnice resne in šaljive vrstile so se zdaj neprenehoma; tudi mene je zadela vrsta, da sem moral na neko napitnico odgovoriti, pa skorej me je sram bilo, ker sem v svojem govoru Demostena posnemal, toda predno se je bil izuril še za govornika. Al temu se ni čuditi, kajti mi Slovenci smo premalo vajeni javnega govora, in to je krivo, da smo potem pri takih in drugih priložnostih, ko je treba pred občinstvom se odrezati, v nekakih zadregah. Pri velikih piri in gostijah, kakor tudi pri bolj pohlevnih družbah, posebno kadar so sami možki sebrani, je navada, da stolni predsednik ali pa kdo drugi napije enemu gospodu izmed družbe in kaki lepi, nepričujoči devojki, tem raje, ako se zná, da oni gospod ni „brez srca“ za njo. Pravilo pa je v obče, da nikdo ne sme pred ziniti, dokler mu stolni ravnatelj ne dovoli besede, sicer zapade kazni, da mora polno kupico izprazniti. Za tem si mora še-le ustnice v vino močiti; ako to opusti, brzo mu od vseh strani ukaz doide: „pêri si jezik“ — to je, srkni nekoliko kapljic. Potem mora imenovani gospod vstati, in držeč v roci čašo se s slednjimi besedami zahvaliti: „lepe cifraste zahvalnosti od strane meni date pajdašice, tulikajše i od moje.“ Izgovorivši to, izpije vino v čaši do zadnjega kančeka ter prazni kozarec obrnjen na mizo postavi. In takih prilik, kupico narobe na mizo postaviti, je vrlo obilo, kajti kmali se pije na zdravje kakemu slavnemu možu, kmali na zdravje kakemu izmed družbe, in zopet živili vsi poštenjaki narodnjaci, — na kratko, zdravicam in napitnicam ni konca ne kraja. Ako se pa primeri, da so tudi gospé in gospice pričujoče, se temu redu samo še dodá, da nežni spól vselej, kadar vrsta na-nj pride, da bi čašo izpraznil, sme si namestnika izvoliti, kateri mora potem mesti gospé ali gospice kupico izprazniti. Kakor je pa ženski spól že rad poreden, se tudi včasih primeri, da se gospé in gospice po skrivnem spuntajo in zmirom le enega in istega za namestnika si volijo. Da takemu „ljublencu“ huda poje, razume se samo po sebi. Med napitnicami se večidel poje, posebno ako so pevcí v družbi. Pri današnji družbi popevale so le slovenske pesmi, ker je bila večina Slovencev; vendar moram tu opomniti, da Hrvati tudi sicer radi slovenske pesmi prepevajo; posebno se odlikuje mladina hrvaška v znanji slovenskih pesmic. Vsaj jaz sem na svoje lastne ušesa slišal, ko

je navdušeno pela Vilharjevo „Ne udajmo se“, Jenkovo „Strunam“ in Fleišmanovo „Tam za goro zvezda sveti“, pa ne da bi te pesmi pela iz same dvorljivosti do Slovencev; poje jih iz živega spoštovanja do slovenskih kompozicij, katerih krasni napevi res morajo ganiti srce vsakega omikanega človeka, ako ni gluh, in ako mu čutljeji niso že popolnoma otrpneli. — Prepevala je vesela naša družba v eno mer; zmirom pa so bile na vrsti nove napitnice in milejše pesmice; govorniki so vstajali in temeljito o narodnosti, domorodstvu in enacih poštenih predmetih govorili. Prišli so tudi panduri, hrvaški narodni policaji — menda jih je veseli, v tihi noči se razlegajoči krik navlekel — vendar niso nikakor veselja družbi kalili, ampak pohlevno pri stranski mizi sedeli in radostni poslušali krasne napitnice in poetične govore, polne čistega gorečega domoljubja.

Mene pa je pozna noč opominjala odhoda, ker zjutra nikogar ne čaka svojeglavni hlapon na železnici. Natihoma, da nisem vesele družbe motil, sem odlazil iz gostivne.

Ob pravem času sem bil drugo jutro na kolodvoru. Jemal sem še enkrat slovó od premilega mi Zagreba. Al stoj, prijatelj! — mi utegne kdo reči — o političnem življenji zagrebskem nam nisi nič povedal. Kaj neki čem povedati, ker — miruje, prisvojivši si znano prislovico: „wir können warten.“

Ko vtretje zazvoni kolodvorni zvonec, se „z Bogom! z Bogom!“ odpeljem, dokler ne dospem v Sevnico, kjer zapustim železnico, da se s svojim konjičem drdram nazaj v priljubljeno mi rakovsko dolinico na Dolenskem.

in navdušeno pola Vilhjelma. "Ne rdajmo se", Jankovo
"Sturgar" in "Ljubljano". Tam za goro zvešta svoj
pa ne da bi te poznal, iz same hvostnosti do slo-
venc; poje jih iz živoga spoprijetja do slovesnih
kompozicij. Kateri krasni napravi tes morajo ganiti srce
vsakega omikaneža človeka, ako ni kluh, in ako mu
čutilji niso že popolnoma otupeli. — Prepevali je ve-
trati novih naplavin v noč; zintom pa so bile na
sela naša danša v noč; zintom pa so bile na
vatah in tem; donohatv in ena-
elj postonih pa; Prišli so tudi pandur,
hvalec, nardba jih je vesel, v tibi
noči so razlegali; vender niso nika-
kor vesolja druž; prišel pohlevo pri straski
misi bedeli in rade; krasno naplavo in
postone govore, polne čutega gorlega domoljuba
vsem. Meni pa je pozna noč opominjala odhoda, kor
zjete nikogar ne čaka avjeglavni hlapon na selesnici.
obaloma, da nisem veselo družbe util, sem odhajil
iz gostinca.
Ob pravem času sem bil drugo jutro na kolobovcu
lejal sem se okrajat slovo ob premlajega ml. Zvezda
Al stoj priatelj — mi utogaj kdo toč — o politič-
noma življenji razreban nam nisi nič povedal kaj
naki čim povehati, kor — mirno, privoivši si znano
pislice: "Wir können werten"; "o čem si mislil"
"Kaj vrtje razvon kolobovni zvonci, se "a. Bagon!
"Bagon! bodeljor, dokler ne dospem v ševnico, kaj
zapnam selesnico, da se s svojim konjčim družam najaj
v prijateljstvo ni takovsko dohnilo na Bolenskem.

